

РЕКОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

І. В. Козич

Кримінальний кодекс України, завдяки багаторічному “ямковому” ремонту на сьогодні явно не відповідає сутності поняття “кодекс”. Хоча б така його ознака, як внутрішня цілісність, повністю втратила своє змістове наповнення внаслідок необдуманих, несистемних, нерідко обумовлених політичною доцільністю змін як до Загальної, так і до Особливої частини. В умовах реалізації кримінально-правової політики назріла нагальна потреба рекодифікації кримінального законодавства.

Однак така рекодифікація неможлива без розробки загальної концепції, у якій були б відображені уніфіковані тенденції розвитку законодавства про кримінальну відповідальність. Хотілося б висловити власні міркування з приводу можливого реформування законодавства про кримінальну відповідальність.

1. Назва закону про кримінальну відповідальність. Використання іншомовних слів, на нашу думку, виправдане лише в тому випадку, якщо український мовний арсенал не має змоги передати певне поняття чи явище. Незважаючи на модні тенденції називати сирник чізкейком, притримуємо позиції, що термін “карний” більш притаманний для назви майбутнього кодифікованого акта. Аргументи на користь того, що “карний” відображатиме каральну сутність, у той час як “кримінальний” більшою мірою спрямований не на кару, а на визначення злочинності діянь, спростовуються практикою застосування “кримінального” кодексу в радянську епоху: назва жодною мірою не заважала реалізовувати карально-репресивну політику тоталітарної держави. Водночас, скільки ми б не говорили про “відновлювальну”, ресоціа-

лізаційну роль сучасного кримінального законодавства, кара в будь-якому випадку буде входити до мети застосування примусових заходів у відповідь на вчинення кримінального правопорушення.

2. Загальні принципи побудови закону про кримінальну відповідальність. Відмова від заідеологізованого поняття “суспільна небезпека”; уніфікація однакових за своєю сутністю діянь (приміром вилучення -надцяти крадіжок, що відрізняються виключно предметом); використання об’єкта кримінального правопорушення тільки з метою впорядкування правопорушень. З останньої тези випливає, на перший погляд, доволі крамольна пропозиція: вилучити об’єкт злочину зі структури складу злочину (у світовій практиці, крім пострадянських держав, поняття об’єкта злочину відсутнє як складова *corpus delicti*) і ліквідувати так звані багатооб’єктні діяння. Приміром, за хуліганство, поєднане з опором, особа нестиме відповідальність за сукупністю двох діянь, передбачених різними нормами: хуліганство плюс опір. Така “однооб’єктна” (термін умовний, оскільки пропонується вилучення об’єкта зі структури складу злочину) побудова норм зніме чимало питань кваліфікації, особливо стосовно конкуренції норм, і сприятиме однаковому застосуванню карного законодавства.

Крім того, треба уникати надмірної деталізації норм, яка викликає необхідність постійних змін, доповнень і уточнень. Зокрема, у кримінальному законодавстві однієї з держав Європи існує єдина екологічна норма: порушення норм екологічного законодавства, що спричинило заподіяння шкоди навколишньому середовищу чи життю або здоров’ю людей або створило реальну загрозу такого заподіяння. Цікава практика, чи не так? Жодних подальших змін у карний кодекс, достатньо тільки визначити розмір шкоди (щодо шкоди див. п. 4) і маємо уніфіковану норму, яка характеризуватиметься стабільністю та ефективністю. Не має значення, чи це лісо-

ві ресурси, чи водні, чи земельні тощо – будь-яке заподіяння шкоди (певного визначеного розміру) довіллю тягне застосування цієї норми кримінального кодексу.

Також варто вилучити з умовної Особливої частини небережні злочини, визначивши в Загальній частині правило пропорційності: за умисні злочини – санкція повністю, за необережні – наприклад, 1/3. Вбивство, таким чином, має бути сформульоване в єдиній нормі: протиправне заподіяння смерті іншій особі.

3. Коло джерел кримінального права: монізм, дуалізм чи плюралізм. Плюралізм. Однак виключно на рівні закону. Не можуть підзаконні акти вирішувати питання про зміст і обсяг питань, що впливають на кваліфікацію діяння як злочину. Крім того, треба повернутися обличчям до судової правотворчості і визначити вимоги до судового прецеденту як джерела права. Мав змогу спілкуватися з величезною кількістю практичних працівників, які категорично проти прецеденту. Однак, коли заходить мова про конкретне правопорушення, відповідь у всіх приблизно однакова: “Та поглянь на судову практику, чого ти мордуєшся?”.

Поєднання матеріальних і процесуальних норм в одному акті є близьким до ідеалу, однак на сьогодні відсутнє серйозне теоретико-ідеологічне підґрунтя руйнування чинної системи матеріальних і процесуальних галузей. У майбутньому – чому б ні?

4. Співвідношення кримінальних та адміністративних правопорушень. Виходячи з того, що адміністративні і кримінальні правопорушення в своїй більшості мають однакову правову природу, пропонується ліквідувати адміністративні правопорушення та об’єднати їх у межах єдиного кримінального кодексу (чи, як доволі вдало пропонують фахівці Львівського форуму кримінальної юстиції, – Кодексу публічних правопорушень).

Критерієм їх розмежування повинна стати так звана матриця шкоди: до певного рівня – провини (колишні адмінпра-

вопорушення), у разі більшого розміру заподіяної шкоди – кримінальні проступки, при найбільшому – злочини. Процедурно: контрольні органи (чи спеціально уповноважений орган, створений у межах адміністративно-територіальної одиниці) розглядають і “карають” провини, мирові судді – кримінальні проступки, загальні суди – злочини.

І на завершення. Принципи криміналізації/декриміналізації, пеналізації/депеналізації не повинні міститися в карному кодексі. Вони повинні бути прийняті й узгоджені на рівні розробки Концепції реформування законодавства про кримінальну відповідальність.